

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Pjesnik: Mak Dizdar

Rusmir Mahmutehaji?

Mehmed Alija Dizdar, najpoznatiji bosanski pjesnik ovog doba, rođen je 1917. godine u Stocu, središnjem gradu Huma, južne pokrajine Bosne.

?itatelji Dizdara uglavnom ne znaju po imenima koja su mu dali njegov otac Muharem i majka Nezira, rođena Babović. Oni ga znaju po njegovom književnom imenu Mak – tajnom nadimku koji je koristio kao ?lan antifašističkog pokreta tokom Drugog svjetskog rata. (Makova majka i sestra Refika ubijene su 1945. godine u logoru Jasenovac. Tako su nacisti kaznili nedostupnog Maka.)

Iako je pisao i objavljivao pjesme od rane mladosti pa sve do smrti 1971. godine, Mak Dizdar je najpoznatiji po pjesničkoj knjizi *Kameni spava?*, međašu u bosanskom i južnoslavenskom pjesništvu dvadesetoga stoljeća.

Prvo izdanje *Kamenog spava?* objavljeno je 1966. godine. Netom pred svoju smrt, pjesnik predaje Prvoj književnoj komuni (mostarska izdavačka kuća) rukopis inačice te knjige, iji oblik još jasnije odražava tajanstvo sudbine Bosne. To izdanje *Kamenog spava?* objavljeno je 1973. godine, dvije godine nakon pjesnikove smrti.

Dizdarev Spava? kazuje o perenjalnim pitanjima porijekla, puta i svrhe ?ovjekovog bivanja u svijetu, i to preko krstjana, vjernika zasebne srednjovjekovne Crkve bosanske, koji pojavljuju ispod stećaka, grebnih kamenova, ?ekajući Sudnji dan. Osamljeni ili okupljeni u greblja, stećci još uvijek određuju prostorni, kulturni i vjerski lik Bosne. Oni su i dalje u središtu nesporazuma i rasprava o porijeklu i budućnosti bosanske pluralnosti.

Knjiga *Kameni spava?* je osjećana kao cijelovit pjesnički govor. Dođekana je s radošću i uženjem, jer su njeni ?itatelji u njoj pronalazili neko njima pripadajuće izgubljeno blago. Većina njih nije mogla prepoznati taj govor u vidiku perenjalne mudrosti, jer su u novome dobu okrutno poređeni tradicijska intelektualnost i svi oblici kulture s njome povezani. U vrijeme njegovog prvog objavljenja, Spavačev govor je više osjećan nego shvaćan. Od ?ovjeka komunističkog doba očekivano je da se odrekne svega što nije mjerljivo, te da se pokloni pred obećanjima o “kraju historije” koji je na dohvrat ruke revolucionarne eliti. I ne samo da se pokloni, već i da žrtvuje i sebe i druge za taj zemaljski cilj.

Godine 1945. u Bosni je uspostavljena komunistička vlast. Ta zemlja je postala dio jugoslavenske komunističke federacije. Vladajuća elita je svoju sliku svijeta proglašila apsolutnom istinom. Sve što je bilo suprotstavljeno toj ideologiji smatrano je nedovršenošću koju treba ili promijeniti ili otkloniti. Budućnost je pokazivana kao zemaljski raj, a sve mimo dostižnih granica prostora i

vremena proglašavano je nepostoje?im.

Gledaju?i izvana, Mehmed Alija Dizdar je u cijelosti bio u toj pri?i o ?ovjeku, društvu i svijetu. Odrastao je u vremenu okrutnog poricanja sveg njegovog kolektivnog naslije?a, teško opisive patnje i siromaštva, uz komunisti?ka obe?anja o sretnoj budu?nosti. Osim komunizma, širile su se i ideologije nacionalizma i liberalizma, nacizma i fašizma, u kojima je prepostavljena mogu?nost da se ?ovjek ozbilji u društvu kao presudnoj pozornici, a ne u sebi i svome središnjem položaju, u ukupnosti vidljivog i nevidljivog svijeta.

U gotovo svakom prikazu života Mehmeda Alije Dizdara, on je, zajedno s ve?inom svojih drugova, uklju?en u tokove društvenog preure?ivanja koji ?e, prema tvrdnjama “avangarde radni?ke klase”, nužno dovesti, preko revolucionarnih promjena, do “besklasnog društva” i “zemaljskog raja”. U njegovom privatnom i javnom životu nije, ?ini se, vidljivo ništa od tradicijskog naslije?a. Nije poštovao zakon o dopuštenom i zabranjenom jelu i pi?u, niti zagovarao ustegnutost pred nasladnim izazovima. Ali njegov Kameni spava? je, možda, najodlu?nije govorenje, mišljenje i pjevanje koje stoji upravo nasuprot moderne slike svijeta. ?ini se da ni u jednome govoru tog doba istina nije tako uvjerljivo obznanjena kao u Spava?evom pjesni?kom otkrivenju. Sve je u tome govoru obrnuto u odnosu na ideologiju slike. Pred jedan i jedini put prema ‘kraju historije’ postavljeni su putovi. Slovo o svijetu kazano je preko svjedo?enja nerazdvojivosti ?ovjeka, neba i zemlje.

Dizdar je svjedok i sudionik poricanja i razaranja tradicijskog naslije?a Bosne. I upravo u trenutku kada prelazi granice svog prisilno zatvorenog jastva, doga?a se obrat od ideologičkih konstrukcija prema jastvu kao oceanu nad kojim lebdi Duh. U tome se pojedina?na volja, pot?injena instrumentalnom raz-Umu, pokazuje posve nemo?nom. Možda Spava? govori o tom Pjesnikovom obratu:

(Bože
Oprosti mi
Što sam tek došao
Tamo odakle sam pun nade i pošao)
(“bbbb 14”)

Tim Dizdarevim pjesni?kim otkrivenjem posvjedo?eno je da ni jedno jastvo ne može odabratи svojom voljom istinu a da mu ona bude pot?injena. Istina odabire svoje govornike jer ona je vazda iznad jastva, neovisno o tome koliko je ono u nizini ili u visini. Ni jedno od ljudskih mjerila ne može biti nametnuto istini. Ona je u svakome jeziku i vremenu, ali vazda dostupna i u skladu sa stanjem jastva koje je u neprestanome mijenjanju.

U knjizi Kameni spava? posvjedo?uje se glas iz najdublje ljudske srijede, glas nestvorivog i neuništivog Duha u ?ovjeku, onaj glas koji je u postrenesansnim stolje?ima bio zaglušivan galamom po trgovima i u pohodima na tvr?ave starog svijeta. To je glas ?ovjeka kao takvog, sume sveg stvaranja, koji svoje oblike prima u svim vremenima i svim jezicima, a koji je preko Kamenog spava?a obznanjen iznova kao bosanski, jezikom i obzorjima u koje je primljen. Obznanjen je u svijet nakon njegove utajenosti, iza znakova isklesanih po ste?cima, ispisanih u poveljama i knjigama, preostalih i raspršenih nakon svih pokušaja da budu uništeni. Preživjele knjige i njihovi dijelovi su samo tragovi onog govora koji ne iš?ezava, sve dok ima ljudi povezanih

s njima.

Preko vode: Uz pjesmu Maka Dizdara 'Modra Rijeka' Zagreb/Sarajevo: Antibarbarus/Buybook, 2007

© 2008 Rusmir Mahmut?ehaji?

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.